

EL TRENTENARI DE SANT AMADOR A L'ÀREA DE MATARÓ AL VOLTANT DEL SEGLE XV

Enric Subiñà i Coll

El trentenari de Sant Amador

Els Trentenaris de Sant Amador eren trenta-tres misses que es deien pel difunt i salvaven les ànimes del Purgatori, el qual ho ordenava en testament, i es feien durant trenta-tres dies consecutius després del seu traspàs. Ferrer diu que es van posar de moda a partir de mitjans del segle XIV, quan va créixer la creença en el Purgatori¹. Segons Parramon foren molt habituals a Lleida als segles XV i XVI i a Cervera des d'inicis del segle XV². Llompart esmenta que aquestes misses estan documentades a Mallorca des del 1378³. García i Falcon, per l'Aragó, diuen que els trentenaris van tenir molts adeptes i afirmen que “en el Aragón del siglo XV la inmensa mayoría de los hombres y las mujeres que pudieron pagar treintanarios de San Amador los encargaron”⁴. També Pont, per Cervera, esmenta que és normal al segle XV trobar una quantitat de diners destinada a les misses de *Santi Amatoris*⁵. Vela, que estudia els testaments d'especiers i candalers a Barcelona entre el 1305 i el 1521, diu referint-se als llegats pietosos, que les causes pies estan en crisi a la dècada de 1420, i que els aniversaris perpetus són substituïts per trentenaris de Sant Amador, que “esdevenen l'acte pietós preferit dels testadors de finals des segle XV i inicis del segle XVI”⁶. Malgrat en l'estudi de Vela no em sabut trobar cap capítol específic als trentenaris, en l'apèndix documenta el més antic el 1352 per part d'Agnès, vídua de Jaume sa Sala, moneder⁷. Aquesta data, la més reculada obtinguda fins ara als territoris de la Corono Catalana-Aragonesa, permetria confirmar l'aparició a mitjans del segle XIV a la capital, Barcelona, d'on es va anar anar extenent cap a les altres viles i la ruralia.

Puchades diu que a Vicent Ferrer li provocà molta indignació la profusió del costum de les misses de Sant Amador, una moda que s'havia estès enormement a finals del segle XIV, i constituïa una magnífica font d'ingressos per als preveres de les parròquies, ja que trencava el calendari litúrgic i suposava la difusió de pràctiques supersticioses⁸. Segons el mateix autor, “són ben pocs els testaments d'aquells anys que no ordenen als marmessors la comanda d'aquestes misses”.

Del segle XIV és l'obra «*Libre de Sant Amador e la sua vida*», escrit a Marsella, i imprès a Barcelona el 1486 per l'impressor Pere Posa.

Habitualment era la despesa més alta prevista en la part dels llegats pietosos dels testaments, ja que s'hi destinaven 33 sous, un sou per cada missa.

El trentenari a l'àrea de Mataró

El primer cop que nosaltres el trobem referenciat a l'àrea de Mataró és el 1382, en el testament de Marc Pins, àlies Puig, fill del mas Pins d'Argentona i casat al mas Puig de Cabrera, on residia. A banda de les deixes per a Sant Feliu de Cabrera, on s'enterra, demana que es destinin 33 sous per l'ànima de la seva muller en misses. Malgrat que enlloc esmenta el Trentenari ni fa referència a Sant Amador, no tenim cap mena de dubte que n'és el precedent⁹. En canvi, el 1387 Guillerma, muller de Guillem Borrell, sabater de Mataró, demana que es facin «*illas triginta tres missas que dicentur ad honorem domini nostri et Sancti Amatoris*»¹⁰. En un estudi que vam fer de 32 testaments de Dosrius amb una cronologia entre el 1406 i el 1500, ja en el mateix 1406 es documenta un trentenari¹¹.

Aquesta cronologia, que coincideix amb el que esmenta Puchades i Llompart, difereix molt de la documentada per Aventín al Vallès, ja que ella no en localitza cap fins al 1490, apuntant les causes de l'aparició tardana a la ruralia¹². En canvi Richou, en la zona de Vilassar, documenta el primer Trentenari al 1387, el mateix any que el localitzat a Mataró, tot i que Richou va documentar una quinzena de testaments entre el 1368 i el mateix 1387¹³. Creiem que la proximitat d'Argentona, Cabrera, Vilassar o Dosrius amb els nuclis vallesans estudiats per Aventín no suposa el fet de diferir en costums respecte a aquelles zones, i no explicarien en cap manera que allà s'hi celebressin trentenaris gairebé un segle més tard, sinó que l'explicació hauríem de buscar-la en el fet que entre les testaments de la mostra d'Aventín no en tenia cap que ho demani abans de 1490. Considerem que l'aparició del Trentenari a Barcelona es va estendre ràpidament, sobretot per interès dels rectors ja que era una deixa important per a la parròquia. A Reus, per exemple, Piñol documenta el primer trentenari el 1399, però cal dir que la seva mostra té un salt cronològic sense testaments estudiats entre el 1374 i el 1399, per això segurament també van aparèixer abans¹⁴.

Habent analitzat 80 testaments de Mataró i dels seus entorns (Argentona, Cabrera i Òrrius), el 75% dels testadors d'aquestes poblacions del segle XV demanen que se celebri un trentenari, el nom dels quals surten citats al quadre. Antoni Camp d'Argentona del 1490 demana dos trentenaris, un per ell i un altre per l'ànima del seu pare i dels seus parents¹⁵. Per poblacions són el 75% dels argentonins i el 76% dels mataronins els qui ho demanen, un percentatge molt similar. Aquesta dada contrasta molt amb l'estudi dels testaments de Dosrius del segle XV on els trentenaris no es demanen tant, concretament ho fan el 44% dels testadors. Segurament hauríem de buscar l'explicació en el fet de ser una parròquia molt més rural i enclotada a les muntanyes, sense copsar tant la influència de la ciutat.

Si analitzem les dades cronològicament, la primera meitat del segle XV ho demana el 58% dels testadors i la segona meitat de segle un 88% dels testadors. Aquesta dada tan rellevant mostra sense cap mena de dubte que el Trentenari es va anar imposant a mesura que avançava el segle, tal i com va apuntar Vela a Barcelona.

NOTES:

- 1.- FERRER I MALLOL, M.T., “Després de la mort. L’actuació d’algunes marmessories a través d’un manual del notari barceloní Nicolau de Mediona (1437-1438)”, dins de *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. 71, Barcelona 1998, p. 302.
- 2.- PARRAMON I DOLL, ANTONI, “El trenenari de Sant Amador”, dins *Ilerda*, núm. 38, Lleida 1977, pp. 75. i PONT I PEDRÓS, TERESA, “Els testaments de Cervera. Estudi d’un llibre de testaments del segle XV”, dins de *Miscel·lània Cerverina* núm. 8, Cervera 1972, pp. 97-108.
- 3.- LLOMPART, GABRIEL, “Aspectos populares del purgatorio medieval (Mallorca)”, dins de *Revista de Diacteologia y tradiciones populares*, núm. 26, Madrid 1970, p. 253-274.
- 4.- GARCÍA HERRERO, M. C. y FALCÓN PÉREZ, M.I., “En torno a la muerte a finales de la Edad Media aragonesa”, dins de *En la España Medieval*, núm. 26, Madrid 2006, p. 179-180.
- 5.- PONT, *Els testaments a Cervera*, p.102.
- 6.- VELA I AULESA, CARLES, *Especiers i candalers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, Fundació Noguera, Barcelona 2007, p. 493.
- 7.- VELA, *Especiers i candalers*, p. 741.
- 8.- PUCHADES, RAMON J., *Als ulls de Déu, als ulls dels homes. Estereotips morals i percepció socia*, Universitat de València 1999, p. 182.
- 9.- Arxiu Particular de can Pins d’Argen-tona, desena 1 núm. 9, (21 d’agost de 1382).
- 10.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró, pergamins Marfà núm. 93, (28 de desembre de 1387).
- 11.- SUBINÀ I COLL, ENRIC, “Dosrius al segle XV. (Un estudi a través dels testaments)”, dins de *Iles Jornades d’Història i Arqueologia Medieval del Maresme*, Mataró 2003, p. 197-206.
- 12.- AVENTÍN I PUIG, MERCÈ, *La societat rural a Catalunya en temps feudals*, Ed. Columna, Barcelona, 1996, p. 579.
- 13.- RICHOU I LLIMONA, MONTSERRAT, *El Baix Maresme a l’epoca baix medieval*, TD, Universitat de Barcelona 2007, p.529.
- 14.- PIÑOL I ALABART, DANIEL, *A les portes de la mort. Religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV*, Edicions del Centre de Lectura, Reus 1998, p. 96.
- 15.- Arxiu Particular de can Palau de Mataró, pergami 124, (4 de juny de 1490).

Any	Testador	Població
1405	Jaume Raimir, àlies Martí	Òrrius
1417	Bartomeu Roig	Mataró
1418	Joan Valensó	Mataró
1418	Francesc Pons Guillem	Mataró
1418	Elisenda Valensó	Mataró
1418	Gavaldà Pou	Mataró
1418	Bartomeva Miró	Mataró
1430	Pere Soler	Mataró
1435	Caterina Portell	Mataró
1438	Bernat Folgueres	Mataró
1438	Bartomeu Català	Mataró
1442	Angela Batlle	Argentona
1444	Joana Fornells	Argentona
1445	Bartomeu Morot	Mataró
1449	Antoni Palau	Mataró
1449	Margarida Patehí	Mataró
1449	Pere Major	Mataró
1452	Saura Olivera	Mataró
1455	Joana Major del Castell	Mataró
1455	Antònia Padró	Mataró
1456	Maria Bellatriu	Argentona
1457	Pere Arnau	Mataró
1457	Clara Palau	Mataró
1458	Pere Folgueres	Mataró
1458	Constança Feu, àlies Lladó	Mataró
1458	Joan Llibre, àlies Mateu	Mataró
1458	Bernat Lladó	Mataró
1458	Eulàlia Costa	Mataró
1458	Bartomeu Morot	Mataró
1458	Antoni Pongem, àlies Mallol	Mataró

1458	Margarida Andreu, àlies Valensó	Mataró
1458	Eulàlia Mas	Mataró
1459	Gabriel Arnau	Mataró
1459	Pere Auleda	Mataró
1460	Antoni Bellatriu	Argentona
1460	Vicenç Ballot	Mataró
1461	Clara Palau	Mataró
1461	Clara Català	Mataró
1462	Constància Gener	Argentona
1465	Salvadora Camps	Mataró
1465	Sància Sagrera	Cabrera
1465	Guillem Auleda	Mataró
1466	Angelina Roig	Mataró
1469	Antoni Català	Mataró
1474	Joana Mallol	Argentona
1475	Guillem Folgueres	Mataró
1475	Pere Folgueres	Mataró
1477	Francesc Mas, àlies Roig	Mataró
1477	Antònia Tunyí	Argentona
1478	Clara Mates	Mataró
1478	Antoni Torrent, àlies Mallol	Argentona
1481	Eulàlia Mallol	Argentona
1483	Joan Pins	Argentona
1484	Pere Gener	Argentona
1490	Bernat Arnau	Mataró
1490	Gervàs Amador Ballot	Mataró
1490	Antoni Camp	Argentona
1492	Pere Pareres, sastre	Mataró
1494	Elionor Costa	Mataró
1498	Joan Palau	Mataró

Testadors que van demanar un trentenari al segle XV.